

Займашник?

Епіграф уроку:

**І той лиш пошани достоїн,
хто мову шанує своєю.**

В.Сосюра

Чи знаєш ти ...

що граматисти називали цю частину мови *містоймення*. І хоч Г.Шашкевич 1865 року вжив назву *займенник*, інші дослідники й далі називали її *містоймення*. Тому 1914 року І. Нечуй – Левицький у своїй граматиці з гумором зазначив: «Відомо, що слово *місто - город*, і вийшло *городойменник*. Чом, пак, не *селойменник?*»- і відстоював назву *займенник*, яка згодом і закріпилася в українському мовознавстві.

• **Чому займенник має таку назву? Яка його роль у мовленні?**

А тепер прочитаймо, як прекрасно сказав про це поет Дмитро Білоус у своєму вірші "Злитки золоті":

Чи ти задумувавсь, відкіль оті

У нашій мові злитки золоті?

Як намистини, диво калинове —

Частини мови!

Який співець, поет, який письменник

Уперше слово вигадав — **іменник**?

Іменник! Він узяв собі на плечі

Велике діло - визначати речі...

...А поспитай звичайного **займенника**.

За кого він у мові? **За іменника!**

(Хоч може цей наш скромний посередник

Замінювать числівник і прикметник.)

Займенник — це повнозначна змінна частина мови, яка вказує на предмети, ознаки або кількість, не називаючи їх, і відповідає на питання *хто? що? який? чий? котрий? скільки?*

Конкретне лексичне значення займенників виявляється тільки в контексті, коли мовець співвідносить їх з певними іменниками, прикметниками та числівниками.

Морфологічні ознаки.

Усі займенники змінюються за відмінками, а співвідносні з прикметниками можуть мати ознаки роду й числа.

За значенням і граматичними ознаками займенникові слова неоднотипні. Вони поділяються на три групи:

- займенники, що співвідносяться з **іменниками** (хто? що?): я, ти, ми, ви, він, вона, воно, вони, себе, хто, що, хтось, щось ...

займенники, що співвідносяться з **прикметниками** (який? чий?): мій, твій, ваш, наш, їхній, свій, чийсь, деякий, чий-небудь, ніякий...

займенники, що співвідносяться з **числівниками** (скільки? котрий?): скільки, стільки, скількись

У реченні займенники виконують різні синтаксичні функції. Вони можуть виступати тими самими членами речення, що й іменник, прикметник, числівник:

- Підметом *Так **ніхто** не кохав (В. Сосюра);*
- присудком: *Ах, очі, ті очі... Кохана, чом серце **не таке?** (П. Тичина);*
- означенням: *Десь на дні **мого** серця заплела дивну казку любов (П. Тичина);*
- додатком: ***Мене** любов ненависті навчила (Леся Українка);*
- обставиною: *Моя любове! Я **перед тобою!**
Бери мене в свої блаженні сні!
(Л. Костенко).*

Казка про займенники

У казковому лісі на просторій зеленій галявині жили собі займенники. Їх було багато, і всі такі різні. Тому часто сперечалися, а інколи навіть до бійки доходило.

Одного разу проходив тим лісом чарівник. Дивиться - якісь дивні створіння на галявині, і не в настрої. Одні сваряться, інші б'ються, а деякі сидять і сумують.

- Хто ви? - запитав чарівник. - І що трапилось?
- Щось!
- Нічого!
- Казна-що! - навперебій почали вигукувати займенники.
- Стривайте! Хто мені пояснить, що тут діється?
- Кожний!
- Сам! Хтось!
- Ніхто!

- Той!
- Цей!
- Аби хто! - знову один поперед одного закричали займенники.
- Хай говорить хтось один. Хто тут головний?
- Я! Він! Кожний! Всі! - почулося на галявині.
- Зрозуміло. Ви не можете помиритися, бо не можете поділитися. Цій біді ми зарадимо.
- Чарівник махнув своєю паличкою, і перед здивованими займенниками виріс чудовий дев'ятиповерховий будинок.
- Удруге махнув - і кожен займенник зайняв свій поверх. Тепер вони мали власні кімнати, перестали сваритися й охоче ходили один до одного в гості.

- **Хто вже здогадався, чому саме на дев'ять поверхів поділив його чарівник?**
- **Так , розряди займенників за значенням.**
- **Які це поверхи, як вони називаються?**

Пригляньмося уважно до цього будиночка, діти.

особові:

1 я, ми,
2 ти, ви,
3 він, вона, воно, вони **Р.Ч.**
В.

зворотний:

себе
Р.Ч.В.

присвійні:

мій, твій, свій, наш, ваш,
його, їхній;
Р.Ч.В.

відносні: хто, що, який,
котрий **Р.Ч.В.**

З

вказівні:

цей (сей, оцей), той (отой),
такий, стільки **Р.Ч.В**

неозначені: (питально-відносні +
частки будь-, -небудь-, казна-, -
хтозна, де-, аби-, -сь): **В**

вказує на
предмет,
ознаку,
к-ть, але
не називає їх

питальні:

хто? що? який? чий?
котрий? скільки? **В**

заперечніні:

ніхто, ніщо, ніякий,
нічий, нікотрий,
ніскільки **В**

Неозначені: абихто,

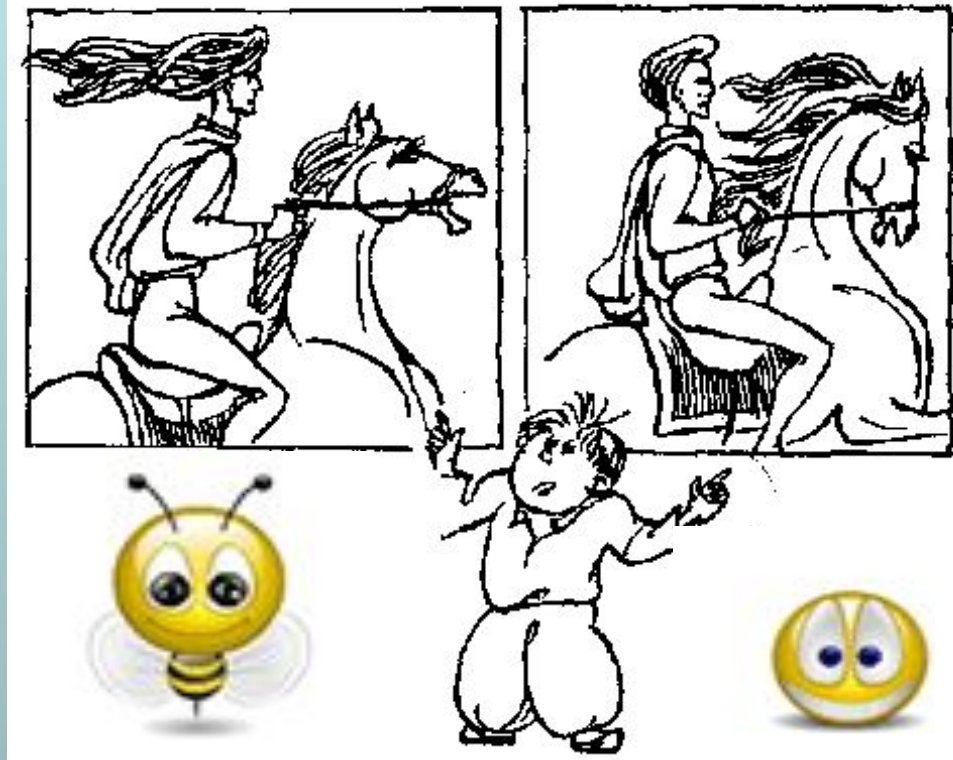
абищо, абиякий, дехто, дещо, деякий, дечий **В**

означальні:

весь, всякий, кожен (кожний), інший,
кожний (жоден), сам, самий **Р.Ч.В**

Хоч у мові займенників небагато, проте частота вживання їх у мовленні досить велика. Займенники використовуються як один з важливих засобів зв'язку між реченнями в тексті, уникнення повторень одних і тих самих слів, узагальнення сказаного попередньо.

Відредагуйте подані речення

1. Вершник сидить на коні. Грива його розвіюється на повітрі. Він пришпорив коня. 2. Весь народ боровся із загарбниками. Вони вірили, що перемога не за горами. 3. У його зовсім посивіло волосся. 4. У будинку чулися крики. Вони намагалися вибити вікно. 5. Хлопець знайшов платок у його кишені. 6. Бабуся попросила прочитати свого листа. 7. Учень витяг олівець з пенала і поклав його на парту.

Написання цікавих

Разом пишемо неозначені займенники, утворені за допомогою часток **аби-**, **де-**, **сь-**, та заперечні займенники з часткою **ні** (дехто, когось, абиякий, ніхто)

Окремо пишемо, якщо між займенником і часткою стоїть прийменник (**де з** ким, **ні в** кого)

Через дефіс пишемо неозначені займенники, утворені за допомогою часток **казна-**, **бозна-**, **хтозна-**, **будь-**, **-небудь** (**чий-небудь**, **хтозна –хто**)

- **Перевірте правильність написання і виправте, де слід, помилки :**

ні про кого; що небудь; ні хто; ні чого; ні в кого; де хто; де котрі; якійсь; чийсь; аби чий; ні скільки; ні чийого; ні якому; будь хто; аби чийого; де котрий; хтозна скільки; ні для чого; де комусь, скільки небудь, аби з ким, де на кому.

Зауважте!

Слово **що** може виступати в складнопідрядному реченні в ролі займенника (як сполучне слово) і в ролі сполучника.

Займенник **що** в реченні відповідає на питання, виконує синтаксичну роль і може бути замінений на займенник **який** або інше повнозначне слово.

Сполучник **що** не відповідає на питання, не є членом речення і не може бути замінений на повнозначне слово.

Загадки - жарти

1. Який займенник складається з однієї букви?
2. Який займенник жіночого роду став спортивним терміном?
3. До якого займенника слід додати одну букву, щоб він перетворився на провалля?
4. Додавши до займенника одну букву, перетворіть його на частину суші, що врізається в море.
5. Які два займенники заважають їздити по дорозі?
6. Як за допомогою трьох займенників можна зробити руки чистими?

Жарти - завдання

Відповіді:

- Який займенник складається з однієї букви? (*Я*)
Який займенник жіночого роду став спортивним терміном? (*Нічия*)
- До якого займенника слід додати одну букву, щоб він перетворився на провалля? (*Яр*)
- Додавши до займенника одну букву, перетворіть його на частину суші, що врізається в море. (*Мис*)
- Які два займенники заважають їздити по дорозі? (*Ями*)
- Як за допомогою трьох займенників можна зробити руки чистими? (*Вимити*)